

Volume 1, Issue 4, August 2023

Amir Temurning Hindistonni zabt etish tarixi.

Yakubova Sitara Sharipovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada Amir Temurning hayoti, uning o'z davriga mos bo'lgan bilimlarni egallash jarayoni, shu bilan birga dunyoni zabt etishga qaratilgan harbiy yurishlari, ayniqsa, Hindistonni bosib olish davrlari haqida batafsil ma'lumot beriladi. Hindiston zabt etilganidan so'ng bu hududda amalga oshirilgan ishlar va hindistonlik mohir ustalarning Vatanimiz hududiga olib keltirilishi hamda mashhur bunyodkorlik ishlarini qilish tartiblari keltirib o'tildi.

Kirish so'zlar: Hindiston, feodal ekspluatatsiya, Dehli sultonligi, Sulton Mahmud Dehlaviy, fillar bilan jang, Gujarat.

Amir Temur Ko'ragoniy ibn Amir Tarag'ay ibn Amir Barqul 1336-yil 9-aprel kuni Kesh (Shahrisabz) yaqinidagi Xo'jailg'or qishlog'ida tavallud topgan. Amir Temurning onasi Takinaxotun Kesh yurtining obro'li bekalaridan hisoblangan. Rivoyatlarga ko'ra, Tagina begim chingiziylerden bo'lib, e'tiborli, nufuzli, o'qimishli xonadonda voyaga yetadi. Amir Temur madrasaning boshlang'ich davrini muvaffaqiyatli tamomlaganidan so'ng ham ta'limni davom ettiradi. Endi oliy tizimda tahsil o'la boshladi. Bu haqida Cheravanskiy quyidagilarni hikoya qiladi: "Temur shu yerda kurrai zamin aylanasi yetti iqlim va yetti osmondan iborat ekanligi haqida xabar topdi. Birinchisi-zumrad, ikkinchisi-kumush, uchinchisi-marvarid, keyingilari- yoqut, oltin...va nihoyat nur taratib turgan bir tekis za'faronlik. Madrasada Temur Islom ta'limotining to'rt manbai haqida tushuncha oladi".

XIV asrda Hindiston tamomila tarqoq feodal mamlakat edi. Juda ko'p musulmon va hind feodal davlatlari bir-birlari bilan uzluksiz kurash olib borardilar. 50- va 60-yillar davomida sultonning vassal rojalar bilan olib borgan urushlari natijasida Bengaliya, Sind, Orissa va Gujarat g'oyat xonavayron bo'lgan edi. 1366-yilda Gujaratdagi qo'zg'alon bostirilgan, sulton Feruz qo'zg'alonining asosiy o'choqlarida hindlarni batamom qirib tashlash haqida buyruq berdi. Shafqatsiz feodal ekspluatatsiyasi va to'xtovsiz ichki feodal urushlari Dehli sultonligi tanazzulining asosiy sabablari bo'ldi. 70-80-yillarda Dehli sultoni o'z qo'lida qolgan yerlarni ham himoya qila olmasdi. Markaziy hokimiyatning bu zaifligi yomon oqibatlariga olib keldi. Hindistonni yangi chet el hujumlariga qarshi qarshilik ko'rsata olmaydigan qilib qo'ydi. XIII asr oxiri va XIV asr boshlaridayoq ayrim mo'g'ul jangchilari Shimoliy Hindiston yerlariga bostirib kirdi va hatto Lohur va Dehli kabi katta shaharlarning darvozalarigacha kela boshlaydilar. Ko'chmanchilarning hujumlari, qiyinchilik bilan bo'lsada, qaytariladi. Ammo

shimoliy o'lkalarning vayron qilinishi, aholining talanishi va buning natijasida qishloq xo'jaligi sanoat va savdoning tushkunlikka yuz tutib ketishi Hindistonning iqtisodiy ahvoriga tobora yomon ta'sir qildi. XIV asr oxirlarida Temurning hujumlari natijasida yanada xonavayron qilindi.

1398-yil buyuk Temur safarga otlandi. Amirga Hind o'lkasidan ham xabarlar keldi. Dehli sultoni Feruzshoh mangulik dunyosiga ketganidan so'ng ro'y berayotgan hodisalar Sohibqironning g'azabini qo'zg'atdi. Hindistondagi ko'p shaharlar va viloyatlardagi butparast va otashparast kofirlar musulmonlarni chiqishtirmay qo'yibdilar ezib yancha boshlabdilar. Amir Temur qo'shini Dehliga yaqinlashar ekan, yo'l-yo'lakay barcha yerlarda haqqoniy tartiblar o'rnatilib, yomonlar jazolanib bordi. Nihoyat, 1398-yil 11-dekabrda Sohibqiron Dehli ostonalariga yetib keldi. Bu yerda katta jang bo'lishi kerak edi. Buyuk Amir 13-dekabrda shahzodalarni, amirlar, sarkardalar, saroy a'yonlari va o'n ming kishilik xos navkarlarini Feruzshoh maqbarasi oldiga yig'ib majlis qurdi.

1398-yil 17-dekabr kuni ul zot otga mindi va qo'shinni safladi. Asosiy otlq qo'shin markazga tizildi. Uning oldida ilg'or qism- jangni boshlab beruvchilar, orasida esa jangni boshlab beruvchilar, orqasida esa qarorgoh bilan zaxira askarlar joylashtirilgan. Buyum Temur qanotlarga ham e'tibor berdi. Ikkala tomonga alohida bo'limalardan tashkil topgan otlq jangchi qismlardan- qanbullarni safladi. Odatda markaziy qo'shin asosiy jangni olib borar, qanbullar esa dushmanning o'ng va chap qanotini yorib kirishga va aylanib o'tib orqadan zarba berishga urinadilar. Qanbullar eng botir va tajribali jangchilar edi. O'ng qanotni shahzoda Pir Muhammad, shahzoda Sulaymonshoh va boshqa amirlar, chap qanotni shahzoda Sulton Husayn, shahzoda Xalil Sulton, Jahonshoh va boshqa amirlar, ilg'or qismni shahzoda Rustam amir Shayx Nuriddin, amir Shoh Malik, Oллоhdod va boshqa amirlar janggi soldilar. Sohibqiron jangning markazida turdi.

Dushman qarshiligi bora-bora susaydi. Sulton Mahmud va sarkarda Malluxon bir siqim askarlar bilan qochib qoldilar. Biroq, keyinchalik, Amir Temur xoki-poyiga bosh urib, qarshilik ko'rsatganlari uchun kechirim so'rab keldilar.

Jang tugadi. Dehli taslim bo'ldi. Shahrga kirish marosimi ertangi kunga belgilandi. 18-dekabr kuni Sohibqiron o'z a'yonlari bilan Dehlining Maydon darvozasiga yaqinlashdi. Bu yerda uni tantana bilan shahar saidlari, ulamolari, kazo-kazolari kutib olishdi. Ular Buyuk Amirning xoki-poyiga ko'zlarini surtib, noyob sovg'alar topshirdilar. Bundan buyon Dehlida haqiqat, tinchlik, baxt-saodat hukm surishga ishonch bildirdilar... Sovg'a- tuhfarlar orasida duru javohirlar ham mo'l edi. Ularning ichida juda katta, olovdek yonib turgan, qip-qizil yoqut:

Chirog`i olam” ko`zni qamashtirardi. Bu yoqut Sohibqironning Samarqanddagi yigirma besh ming noyob javohirlari qatoridan joy oldi. “Chirog`i olam” yuziga buyuk Amir nomi o`yib yozib qo`yadilar.

1398-yilning kuzida Amir Temur 120ming askari bilan Hindistonga bostirib kirdi. Dehli sultoni bu qadar ko`p lashkarning hujumlarini qaytara olmadi. Temur Hind daryosidan o`tib, Panjobdagi shaharlarni birin-ketin ishg`ol etdi, barcha joylar temur tomonidan egallandi. Dehliidagi juda ko`p hunarmandlarni- tosh-tarash ustalari va boshqa binokorlarni Temur keyin g`alaba sharafiga Samarqandda jome masjididurush uchun Samarqandga olib keldi. Amir Temurning Hindiston ustiga qilgan urushi (1398 y. may — 1399 y. mart) qariyb o`n bir oy davom etdi. Amir Temur Hindistondan katta o`lja, shu jumladan 120 jangovar fil bilan qaytdi. O`ljalarning bir qismi qo`shinga taqsimlab berildi, qolgani Samarqand va Kesh shaharlarida olib borilayotgan qurilishlarga sarflandi. Amir Temurning 1399 — 1404 yillarda olib borgan harbiy yurishlari natijasida Shomning Halab (Aleppo), Xums, Baalbek (Ba`albak), Dimishq (Damashq) kabi shaharlar egallanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati:

1. Azamat Ziyo “O`zbek davlatchiligi tarixi”. Toshkent-2000.
2. A. Muhammadjonov “O`zbekiston tarixi”. Toshkent-2017.
3. Ozod Mo`min. “Amir Temur yoquti”. “Sharq yulduzi” jurnali. 1991-yil.
4. Turg`un Fayziyev. “Temuriylar shajarasi”. Toshkent-1995.
5. Temuriylar bunyodkorligi davr manbalarida. Toshkent-1997.